

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Jakost a zpeněžování u semene řepky olejné

Teze k diplomové práci

Vedoucí diplomové práce: Ing. Miroslav Samek, CSc.

Student: Magdaléna Chobotová

Praha
©2003

Předložená diplomová práce pojednává o vývoji jakostních požadavků a zpeněžování semene řepky olejné.

V literární rešerši je zpracovaná základní biologická charakteristika řepky olejné, její chemické složení se zaměřením především na složení samotného semene, jež má značný vliv na jeho kvalitu. Je zde uvedena historie pěstování řepky v naší republice i ve světě, s tím spojen význam pěstování a oblasti využití řepkového semene, v potravinářství, chemickém průmyslu i v krmivářském průmyslu. Ve spojení s kvalitou semene je důležité šlechtění nových odrůd, které dosahují mnohem lepších kvalitativních znaků než předchozí.

V pasáži o kvalitě semene řepky se nabízí srovnání kvalitativních požadavků před rokem 1993 a po roce 1993. Na základě jakostních požadavků je možné porovnání odrůdové skladby na našem trhu.

Zpeněžování semene řepky je spojeno s podnikem AGROSPOL Útěchovice, který hospodaří v bramborářské výrobní oblasti. Dále je zpracovaná diskuse o trendech v pěstování, které jsou spjaté s cenou, osevní a sklizňovou plochou, dovozem i vývozem, tedy vším, co má vliv na zpeněžování semene řepky.

Řepka olejná se stala jednou z hlavních plodin pěstovaných na orné půdě, pro svojí výkonnost v intenzitě produkce na jednotku plochy a pro žádané vlastnosti při zařazení v osevním postupu. V neposlední řadě je významná pro rozsáhlé možnosti využití v rozdílném zpracování široké palety produktů v potravinářské, chemické a krmivářské technologii. Jedná se o agroekonomické, ale i ekonomicko - organizační přednosti.

V jakosti semene řepky olejné se spatřuje základní předpoklad pro zpeněžení finálního produktu (semene). Hlavním hlediskem je a v dohledné době bude kvalita oleje. Jeho využití v potravinářství je hodnoceno v poslední době stále častěji kvalitou, která je daná zastoupením jednotlivých mastných kyselin a obsahem antinutričních látek, především glukosinolátů. Také tato hlediska mají své významy v perspektivním a stále se rozšiřujícím technologickém využití. I v krmivářství je kvalita velice důležitým aspektem, který určuje rozsáhlost vedlejších produktů (pokrutin a extrahovaných šrotů). Význam pokrutin, jejich kvality a nezávadnosti vystupuje do popředí také v souvislosti s etickými problémy při zařazování kafilerních masokostních mouček do intenzivních krmných směsí.

Jakost semene se významně podílí na konkurenceschopnosti naší produkce řepky na zahraničních trzích možností nabídky vyrovnaných partií, neboť řepka je jedna z mála komodit agrárního obchodu, kterou je od nás exportována.

Kvalita řepky je do jisté míry ovlivněna i odrůdovou skladbou, která prochází stálým vývojem v podobě šlechtění (hybridy, transgenní odrůdy a explantátové kultury). Toto ovlivňuje i ochranu a odolnost řepky proti škodlivým činitelům (plísňe polní a skladištní, ale i škůdci), především při skladování, kde se tomuto problému předchází pomocí ošetření a moření osiva. Tyto skutečnosti mění používanou agrotechniku, má svůj význam z hlediska požadavků na nutriční hodnotu i na rozložení palety mastných kyselin pro technické účely a omezení obsahu nežádoucích antinutričních látek, jako jsou glukosinoláty, fenolické sloučeniny, fyty a třísloviny. V procesu šlechtění je možné dosáhnout zvýšení obsahu bílkovin při použití v krmivářství. Řepka prošla i mnoha vývoji, které původní vysokoerukovou řepku přešlechtily na dnešní odrůdy, kde se obsah kyseliny erukové snížil na minimum (obsah KE se pohybuje pod hranicí 1 %) a obsah glukosinolátů se zredukoval pod požadovanou hranici 25 $\mu\text{mol/g}$ (u merkantilu, u certifikovaných odrůd je požadovaná hranice 18 $\mu\text{mol/g}$) semene. Došlo i k výrazným produkčním a kvalitativním změnám, ke zvýšení výnosu semene a vyšší olejnatosti, zlepšila se odolnost proti chorobám a škůdcům. Velká pozornost se věnovala i mrazuvzdornosti a odolnosti proti suchu, vyšší pevnosti lodyhy a snížení výdrolu semene.

Snahou je stále zlepšovat obsah oleje, bílkovin, skladby mastných kyselin, snížení obsahu antinutričních látek a v neposlední řadě i dosažení určité tolerance vůči herbicidům.

Vývoj požadavků na jakostní znaky semene řepky doznal největších změn v roce 1993. Do této doby bylo rozdílné hledisko na využití v potravinářství a krmivářství, které se ostatně lišily jen v maximální hodnotě vlhkosti. Od tohoto roku byla zpřísněna kritéria na podíl nečistot, porostlosti a poškozenosti zrna, obsahu kyseliny erukové a glukosinolátů. Nečistoty mohou v současnosti dosahovat maximálně 2 % a stejně tak porostlá a poškozená zrna. Současný stav se opírá spíše o tržní řád Svazu pěstitelů a zpracovatelů olejnin, nežli o definování podle normy ČSN 46 23 00-2. Celkové trendy vývoje kvalitativních požadavků na semeno řepky se stále více přibližují normám Evropské unie. Před naším očekávaným vstupem do EU je tato tendence na místě a předpokládá se, že v budoucnu budou naše normy zcela totožné s normami EU.

Odbyt semene řepky v posledních letech není tak problematický, jako je tomu u jiných komodit např. u obilovin. Velice k tomu přispívá i skutečnost, že řepkové semeno patří ke komoditě, která ovlivňuje kladně saldo agrárního zahraničního obchodu České republiky.

Další možností zpeněžování kromě vývozu semene splňujícího kvalitativní požadavky Evropské unie je pěstování řepky na nepotravinářské účely a využívat

nabídek SZIF - Státního zemědělského intervenčního fondu - který semeno řepky vykupuje a dále prodává výrobcům MEŘO a bionafty. Cenu 7 000 Kč/t získali pěstitelé, kteří prodali řepku vyrobenou na půdě uvedené do klidu SZIF pro výrobu MEŘO.

Průměrná cena, za kterou SZIF semeno vykupoval u řepky pro nepotravinářské užití, byla v roce 2001 byla 4 410 Kč a bylo takto vykoupeno 153 000 t.

Producenti MEŘO a bionafty pro vyšší využití zpracovatelských kapacit zajišťovali produkci i vývoz nedotovaného MEŘO a bionafty především do Polska a Německa, tato skutečnost přispívá k trvalému zajištění standardních kvalitativních parametrů těchto produktů.

Většina podniků, stejně jako AGROSPOL Útěchovice s.r.o., které řepkové semeno produkují, mají se stálými odběrateli domluveny odebírané množství i ceny předem. Ceny se většinou řídí průměrnými cenami zemědělských výrobců v daném období, nabídkou a poptávkou a cenami na burzách v Německu a Francii.

Problémem zůstává, že mnoho středních a menších podniků nedisponuje s vlastním skladovacím zařízením a to je důvodem, proč jsou tyto podniky nuceny prodávat produkci rovnou „z pole“. Při tomto způsobu obchodu podniky nerealizují produkci za výhodnou cenu. Cílem úspěšné realizace produkce z jednoho hektaru sklizené řepky by měl být zisk ve výši 2 500 až 4 000 Kč a mělo by být v zájmu pěstitelů zlepšit vybavení výkonnou technikou, umožnit plnou realizaci potřebných vstupů pro vyšší a kvalitnější hektarovou produkci. Uvážíme-li, že cena řepky v době sklizně bývá i o 1 000 až o 1 500 Kč nižší než je tomu v období listopadu, prosince, březnu či dubnu, měli by se pěstitelé řepky zabývat vybudováním nutných skladovacích kapacit. Překážkou pro výstavbu skladů jsou vysoké pořizovací náklady, které si menší zemědělské podniky nemohou dovolit.

Průměrná realizační cena zemědělských výrobců řepky za sklizeň 2001 byla ve výši 6 500 Kč/t. Za optimální cenu lze považovat cenu na úrovni 6 800 Kč/t (SPZO - Hluk, 2002), např. mnou sledovaný podnik AGROSPOL v roce 2001 realizoval prodej na této cenové úrovni pouze dvakrát, v ostatních případech prodal produkci pod průměrnou cenu.

V souvislosti s přípravou na vstup do EU je nutno, v zájmu lepší konkurenceschopnosti, zvýšit i průměrné hektarové výnosy řepky na 3,5 až 4 t/ha, tj. asi o 30 %. Je třeba více využívat kvalitních mořených osiv výkonných odrůd, včas a dostatečně hnojit a používat kvalitnější pesticidy.

Odbytové možnosti a realizační ceny řepkového semene jsou výrazně ovlivňovány zvyšováním produkce jiných olejnatých rostlin (palmový olej, sója,

slunečnice, podzemnice olejná). Ceny jsou dále ovlivňovány i produkcí hlavních světových pěstitelů řepky (Kanada, Austrálie, Čína a Indie).

Lze očekávat oživení pěstování řepky s ohledem na uplatnění v krmivářství a hlavně při uplatnění dotační politiky pro nepotravinářské využití na produkci esterů řepkového oleje, které každým rokem nabývá na významu.

Domnívám se, že řepka zůstává a nadále bude významnou plodinou českého zemědělství a najde dobré uplatnění jak na domácím, tak na zahraničním trhu.